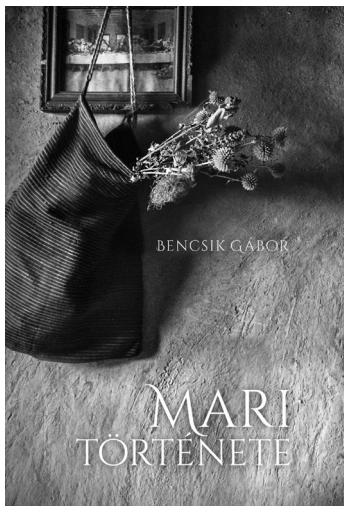

◆ **Bencsik Gábor:** *Mari története.*
Előretolt Helyőrség Íróakadémia, Budapest, 2020.

1915 tavasza, Fiume. Az olaszok átállnak az antanthatalmakhoz, emiatt egy kivándorolt fiatal magyar parasztasszony nem tud visszamenni Amerikába, ahonnan az ott született lányával az itthon hagyott fiáért jött haza. Visszamegy hát szlavóniai falujába, a szeretetlen anyjához és gyenge apjához. Maga marad, próbál a két gyerekkel élni, ahogy lehet, barátságokkal, szerelmekkel, küszködéssel. Átcsap fölöttük a háború, az összeomlás káosza, az asszonynak a gyerekekkel menekülnie kell Magyarországra. Átéli a forradalmat, a kommünt, otthont talál egy nyugalmazott tanítónál, de a történelem ott is utoléri, új és új otthont kell teremtenie, küzdenie magáért és a két gyerekéért. Mégis újra és újra ezzel az imádsággal fekszik le minden este: Istennek legyen hála.

BENCSIK GÁBOR

1954-ben született Budapesten. A Gödöllői Agrártudományi Egyetemen 1979-ben agrármérnöki, a Pécsi Tudományegyetemen 2006-ban történelemszdiplomát, 2010-ben PhD-fokozatot szerzett. Újságíró, szerkesztő, könyvkiadó.

Fiume

Első fejezet

Regényrészlet

– Dienes Kind ist krank.¹

Hajnali öt óta álltak a sorban, 1915 egyre melegező áprilisának egyik délelőttjén a fiumei rakodóparton, Laklia Mari a két kisgyerekekkel, lépésenként közeledve a kikötőben magasodó hatalmas hajóhoz, amelyre a jegyük szólt. Akkor már több mint fél éve tartott a háború, de a kikötőben ebből senki nem érzékelt semmit. Mariék előtt a sorban magában álló szlovák férfi, tótos magyar beszédű, a lábával lökdöste előre a csomagját, mögöttük szerb család, szót sem tudtak magyarul, azok mögött fiatal magyar férfiak csoportja. Fejük fölött a szüntelenül rikoltozó sírályok, körülöttük a hosszú, egyenes rakparton ezernyi ember, mindenféle náció, hevenyészett kordonok között tekergő sorok. Minden sor elején, a part közelében asztal, azok mögött komoly, egyenruhás férfiak böngészték az eléjük lépők papírjait, rövid kérdéseket tettek föl, végül továbbengedték az eléjük kerülőket, föl a hajó oldala mellett függő hosszú lépcsőn, be a hajóba. Néha azonban másképp döntöttek, megtagadták a belépést, ilyenkor kisebb kavargás támadt, hangos szó csattant, a várakozók együttérzőn remélték, hogy velük nem történik ez meg.

Most Mari állt az asztal előtt, húszas éveinek végén járó, kis termetű, szép arcú parasztasszony, mellette a fia és a kicsi lánya, a földön két súlyos, szíjjal összefogott bőrönd, a hátán batyu. A papírjait már átnézték, az egyenruhás tiszt fürkészőn nézett a fiú láztól piros arcára.

– Dienes Kind ist krank – mondta újra közömbös hangon.

Mari állt, nézett a tiszt világoskék szemébe. Nem értette, mégis tudta, mit mond a tiszt, hiszen másodszor állt már az asztal előtt, akkor a kislány volt beteg, amiatt nem mehettek. Tudta, hogy beteg a fia, lázas már két napja, most mégis csak állt a két

ijedt gyerekekkel, várt, és remélte, hogy megtörténik a csoda, és ő mehet tovább, be a hatalmas hajó belsejébe, mehet a férjéhez Amerikába.

A tiszt, talán emberségből, talán közömbösségből, maga is várt, hagyta, hogy az asszony fölfogja a szavait. De mert Mari továbbra sem mozdult, még csak nem is tiltakozott, a tiszt fölállt, kilépett az asztal mögül, eléjük állt. Fejjel magasodott Mari fölé. A két gyerek az anyjuk mögé húzódott.

– Dieses Kind ist krank – mutatott a fiúra. – Er kann nicht fahren.²

– Mit mond? – kapaszkodott Mari a nem értésbe, azzal a halvány reménnyel, hogy amíg itt áll, addig még nem dőlt el minden végleg. Addig még történhet valami.

– Beteg a gyerek – segítette őt ki egy mögötte várakozó magyar a sorból –, nem mehet.

Mari dermedtsége végre oldódni kezdett.

– De hát ez semmi, csak egy kis hőemelkedés, holnapra elmúlik! Tiszt úr, ez semmi, kérem, engedjen föl minket, a férjem vár Amerikában, kérem!

– Mir doch egal. Er kann nicht fahren.³

– Kérem... Itt vannak a jegyek. Az útlevelek. Kérem... – Mari a sorban állók felé fordult. – Jó emberek, segítsenek, kérem. Nekünk el kell mennünk, várnak ott minket.

Senki nem válaszolt. A távolabbi sorokban várakozó sok ember hangja mormogássá olvadt össze, a sirályok rikoltoztak fölöttük, a horgonyon álló halászhajók eresztékei nyikorogtak a hullámverésben. Egy távolabb álló rendőr lassú léptekkel feléjük indult.

– Sie und das kleine Mädchen können gehen – szólalt meg újra a tiszt –, aber der Junge ist krank. Er kann nicht gehen.⁴

– Maga és a kislány mehetnek, de a fiú nem – szólalt meg a sorból újra az a férfi, aki korábban segített fordítani.

– A fiam nélkül?

Mari a tiszt tekintetét fürkészte, próbálta megérteni, hogy mi jár a fejében, van-e még esélye a küzdelemnek. Két hónapja, ami-

kor a kislány lett kanyarós, kiabált, könyörgött, hiába. Már tudta, hogy most is hiába. Fölemelte a két nehéz bőröndöt.

– Gyertek.

– Sie können dann das nächste Schiff nehmen⁵ – szólt utánuk a tiszt.

– A következő hajóval elmehetnek – kiáltotta a férfi a sorból utánuk. Mari hátra sem nézett. Kissé távolabb a tömegtől megállt, leült az egyik kofferra.

– Gyere ide – intette magához a fiát, és a homlokára tette a kezét. – Legalább egy napot várhattál volna. Kicsit pihenek, aztán visszamegyünk. Talán visszafogad a háziúr. Biztosan nem adta még ki a szobát.

A kislány kiment a kőmóló széléig, leült, lógatta a lábát a falhoz csapódó hullámok fölött. A tenger felől kellemes, hűvös szél simogatta az arcát, most nem érezte forrónak, el is feledkezett a betegségéről. Alkarnyi hosszú halak úszkáltak rajban előtte. A kislány azon gondolkodott, hogyan lehet, hogy nem fogják ki őket. Ha neki itt lenne a horgászbotja, már rég mindet kifogta volna.

A húga odalépett mellé, hóna alatt a babája.

– Gyere, anya indulni akar.

– Vissza a házhoz?

– Vissza.

– Nem megyünk Amerikába?

– Anya azt mondja, hogy majd a következő hajóval.

– Az mikor lesz?

– Nem tudom. Amikor meggyógyulsz.

– Látod, milyen nagy halak vannak itt?

– Gyere már, anya hív. Kikapsz, ha nem jössz.

Nekivágtak hárman az útnak, vissza abba a házba, ahol az előző két hónapot töltötték, egy aprócska szobában, egy vendéglő alagsorában. A kislány nem bánta, szeretett ott lakni, szabad volt egész nap, néha a tengerhez is lement, bár az anyja tiltotta tőle, félt, hogy belevész.

Mentek végig a hosszú, egyenes rakparton, a kislány egészen oldalra dőlve, hogy a bőrönd a másik oldalán ne érjen le a föld-

re, Mari a nehezebb bőrönddel, a kislány mellettük, sokszor megállva, megpihenve, kerülgették a mindenféle árut, köteleket, hordókat, szekereket. A hegyek felől fehér falú, díszes nagy házak sorakoztak, balról a tenger a hajók árbócrengetegével, körülöttük sietős vagy ráérő emberek, az olasz beszédbe horvát, néha magyar szó keveredett. Fekete gőzmozdony sistergett el mellettük, olyan közel a parton fölhalmozott holmihoz, szekerekhez, hogy azt lehetett hinni, mindjárt nekimegy valamelyiknek. A fiú megállt bámulni a mozdonyt, az anyja kiáltására iramodott utánuk.

A torpedógyáron is túlra kellett menniük, ott olcsóbbak voltak a szobák. Sokszor megálltak, nehezek voltak a bőröndök, de Mari sietett, nehogy más, akit esetleg szintén elküldtek, kivegye a szobát előttük. Gyaloglás közben egyre számolt: még egy hónapra a szoba bére, az ennivaló, mennyit is költ így. Sajnálta a váratlan költséget, de a pénz miatt nem kellett aggódnia. A helyzetéhez képest meglehetősen komoly összeg volt nála. Míg oda volt Amerikában, örökölt egy darab földet otthon a keresztszüleitől, azt eladta, vitte ki a pénzt. Aranyban volt minden, tízkorónásokban, Amerikában azt jól váltják, így beszélte meg a férjével. Terveik voltak azzal a pénzzel.

Amikor Mari először kiment Amerikába, még 1909-ben, az akkor hatéves Jancsit otthon hagyta a szüleire, hogy majd maga után viszi, ha odakint egyenesbe jön. Hiszen nem lehetett tudni, mi vár rá az Újvilágban, és valóban, az elején nagyon nehéz volt. Tizennégyen mentek a faluból, úgy volt, hogy összefognak, segítik egymást, de hamar szétszóródtak, ő egyedül maradt, nem értette a nyelvüket, nem volt munkája, éhezett. Akkor talált rá a sánta Ilcsik, akit régről, otthonról, a szomszéd faluból futólag ismert. Ő még gyereklány volt akkor, de már megnézték a férfiak, Ilcsik is megnézte, Mari tudta ezt jól, de nem törődött vele, nézze, ha akarja. Más tetszett neki, annak a nézésétől melegegett át a szíve. Ilcsik, aki, mint utóbb kiderült, tizenhat évvel volt idősebb nála, kiment aztán Amerikába, Mari nem hallott felőle, nem is volt rá kíváncsi.

New Yorkban egy magyar munkaközvetítőnél találkoztak, Ilcsiknek akkor már saját péksége volt egy Bethlehem nevű városkában, New Yorktól nem messze, oda vette föl Marit takarítónak, mindenesnek. Előbb a szeretője lett, aztán a felesége. A kislány, Vica már tőle volt, bár még az esküvő előtt, ezért nem az Ilcsik nevet kapta, hanem az övét, Mariét.

Jó házasság volt ez, mert mindkettőjüknek szüksége volt a másikra, és kívánták is egymás ölelését, ennél többet Mari nem remélt már az élettől. Félt volna a szerelemtől, egyszer megégette magát vele, abból lett a kisfiú, Jancsi, abból lett a leányanya-ság, azért kellett világgá futnia, otthon nem volt maradása. Jó, megbízható, nem italos emberre vágyott, aki a gyerekekkel együtt elfogadja, és Ilcsik éppen ilyennek látszott. Mari megadott neki mindent, amit egy asszony a férjének megadhat, és elégedett volt a sorsával.

Mindig is úgy gondolta, hogy amint lehet, hazamegy a fiáért, de egyre halasztódott az utazás. Azt nem lehet mondani, hogy Ilcsik ellenezte volna, de mindig adódott valami ok, amiért maradni kellett. Mari magában arra gondolt, hogy a férje talán a pénzt sajnálja a drága hajójegyre, vagy a fiút nem akarja, hogy jöjjön. Aztán egyszer levél jött, hogy Mari otthon egy darab szántót örökölt a keresztanyjától, amire már vevő is volna, ha eladná. Ilcsik megörült, hogy Marinak lett otthon egy kis vagyona, és megegyeztek, hogy hazamegy, pénzzé tesz mindent, abból kibővítik a pékséget. Jancsíról sokáig nem esett szó, de Mari nem akarta függőben hagyni a dolgot, ezért egy este, lefekvés után minden bevezető nélkül azt mondta a férjének.

– Jancsit is hozom.

– Hozzad – mondta Ilcsik, és a fal felé fordult. Többet erről nem beszéltek.

Hogy ezt így eldöntötték, Mari annak is örült, hogy a pénz révén végre egyenrangú társa lehet a férjének, igazán közös vállalkozás lehet az életük, amihez ő is hozzáteszi a magáét. Ezt a pénzt volt kénytelen most Fiumében apasztani, de mást nem tehetett. A faluba hazamenni sem kerülne kevesebbe, és a végén

még lekésné a következő hajót is. Maradni kell, takarékoskodni kell, várni kell. Ilcsik is vár, jó ember. Minden rendbe jön.

*

– No hát visszajötte?

Kora este volt, mire a leanderekkel körülvett házhoz értek, a kabócák fülsértően ciripeltek. Hátra kerültek, a nagy konyha felé, a nyitott ajtón át ételszag áradt kifelé. A vendéglős, alacsony, széles vállú, szőrös mellű, tarkóig kopasz ember, beletörölte a kezét a konyharuhába, és át akarta venni Maritól a két bőrröndöt. Mari szabadkozott.

– Megint visszajötte. Ej, idead, én látok fáradság. És most mit te csinál?

– Visszaküldtek. A Jancsit nem engedték föl a hajóra.

– Látok, látok. Én mondta, én megmondtam, beteg gyerek nem engedik! Megint vársz másik hajó?

– Szeretném megvárni a következő hajót, igen. Lakhatnék magánál még egy hónapig? Megfizetem, ugyanúgy, mint eddig.

– Lakhati, persze lakhati. Megvan még szoba. Megy, fekteti le gyerekek, aztán visszajön ide, megbeszél. Bőrrönd én viszi. Te csak viszi kislány. Már alussza.

A vendéglős lecipelte a bőrröndöket az alagsori kis szobába, végignézett Marin, aztán kiment.

– Gyere megbeszél – szólt még vissza.

Mari óvatosan levette az alvó kislány cipőjét, kabátját, aztán úgy ruhástól lefektette az ágyba. Jancsinak is segített levetkőzni, betakarta mindkettőt, aztán leült az asztalhoz, a fejét a karjára fektette, és hallgatta a zsongást a fejében, álom és ébrenlét között. Elaludt, hazaálmodta magát a falujába, ment le vízért a Drávára, szemben, a somogyi parton Ilcsik integetett, Mari indult neki a víznek, először a víz színén gyalogolt, könnyű volt a lépte, mintha nem is volna súlya, közben a kakukk szavát hallgatta, mit jósol a madár, hány évig él még, nevetett, buta madár, száz évig fog élni, de Ilcsik hirtelen eltűnt, az apja evezett feléje a ladikján, részegen nevetett, Mari már a vízben csapkodott fuldokolva, bil-

legett a ladik, zörgött az oldalán a villából kiugrott evező, az apja csak nevetett, összevissza hadonászott az evezővel, de a ladik nem jutott közelebb, egyre hangosabban zörgött az evező – Mari fölriadt.

Zörögtek a plafon alatti keskeny ablakon, a vendéglős volt.

– Marija! Gyere megbeszél!

Mari fősóhajtott. Hetek óta érezte magán a vendéglős, Jován tekintetét, érezte, hogy akar tőle valamit a férfi. Eleget mondták neki, hogy szép, ha kicsi is, sokszor megnézték a férfiak, régóta tudta azt is, mikor csak úgy, és mikor kívánsággal. Ez az ember most kívánsággal nézte. Jobb lett volna elutazni, jobb lett volna békében elválni, többet sosem látni egymást. Megcsókolta a két gyereket, megigazította magán a ruhát, és fölment a ház mögé. Sötét este volt már, a kertre szétterült a csönd.

– Itt vagyok.

– Nem itt beszél, gyere szobába.

– Itt is jó.

– Nem itt jó, gyere szobába. Mit fél? Gyere, gyere, Marija.

Átmentek a konyhán, a két szakács maga elé nézve tette a dolgát. Beléptek a vendéglős apró szobájába, Jován becsukta maga mögött az üvegezett ajtót. Mari Jován feje fölött az elkoszolódott papír szentképet nézte, és közben azt gondolta: szűz Máriám, segíts meg. Amennyire lehetett, hátrahúzódott. Jován nem követte, állt az ajtóban.

– Szép Marija. Szép magyar Marija. Maradj itt, legyél feleség nekem. Fiúcska, lányocska lesz mint enyém.

– Van már nekem férjem, vár Amerikában. Jován úr, kifizetem a szobát előre. Hat hét múlva megy a következő hajó, azzal elmegyünk.

– Ne menje sehova, szép Marija. Jó dolgod, mint anyád kötényibe.

– Vár a férjem, Jován úr.

– Hol van az, messze van az, nem is igazi az, csak mondd van az.

– Hiszen látta a házasságleveletem is.

– Ejh, papír, semmi. Isten is nem akarja, látod. Maradja nekem, szép Marija! Leszel királynő! Tenyéren hordja!

A vendéglős Mari felé lépett, átfogta a derekát, megpróbálta megcsókolni. Mari félt, de azt gondolta, hogy ilyenkor nem szabad a félelmet mutatni. A két gyerekre gondolt, Ilcsikre, a pékségre. A szentképre nézett, egyenesen Szűz Mária szemébe, megkeményítette magát, két karjával eltolta magától a vendéglőst.

– Adja a szobát vagy nem adja? Ha nem adja, elmegyünk rögön.

A vendéglős elfordult.

– Hova menje, dehogy menje! Éjjelbe bele! Adja szoba, menje Amerika, bán ördög! Itt van restorán, itt van boldogság, de csak menje. Magyar mind bolond, tudja én! Volt katona Kássába! Magyar mind bolond! Menje Amerika!

Jován hátralépett, de nem ment ki a szobából, az asztalon heverő papírokat rakosgatta, de látszott, hogy nem is tudja, mit vesz éppen a kezébe.

Mari nézte Jován remegő kezét, és mint valami melegség-hulám, átfutott rajta az érzés, hogy ez az ember a maga esetlen módján tényleg szeretni próbálja. Jó volt erre gondolnia, ettől meg is ijedt. Neki itt most nem szabad szeretnie. Amerikába kell mennie, vinni a két gyereket, dolgozni Ilcsik pékségében. Egyszer szeretett, abból is baj lett, többé nem szerethet.

– Köszönöm, Jován úr. A bér maradhat a régi?

– Maradja, maradja.

– Jó éjszakát.

Marinak szorosan a vendéglős mellett kellett elmennie, a férfi még közelebb is lépett az ajtóhoz, hogy egészen összeszoruljon a testük.

– Marija...

Mari nem válaszolt, kiszabadult, sietős léptekkel átment a konyhán, a ház mögött le az alagsori szobába. A gyerekek szuszogva aludtak. Mari ruhástól, cipőstől melléjük feküdt. Nézte az apró ablakon beszűrődő holdvilágot, hallgatta a kabócák ciripe-

lését, várta, hogy a háborgó lelke lecsillapodjon. Aztán, mintha egy filmet nézne, földézte magában a napot, a hajnali fölkelést, a hosszú gyaloglást az álmos gyerekekkel a hajóig, az órákon át tartó sorban állást, az elutasítást, a gyaloglást visszafelé, a beszélgetést a vendégülössel. Amikor szeretője volt, akkor kapott rá, hogy otthon, lefekvés után így végiggondolja azokat a napjait, amikor a szerelmével akár csak egy percre is együtt lehetett. Akkor ezeken a magányos, éjszakába nyúló esteken, hanyatt fekvé az ágyban, ezerszer újragondolva minden pillanatot úgy feltöltözte a boldogsággal, hogy aztán már mindent könnyebben elviselt. A boldogság elmúlt, de a szokás megmaradt.

Végzett a nap végiggondolásával, levetkőzött alsóruhára, a ruháját gondosan összehajtogatta, és a székre tette, a cipőt a szék lábához. Lefeküdt a gyerekek mellé.

– Istennek legyen hála – mondta, keresztet vetett, és oldalt fordult.

¹ Ez a gyerek beteg.

² Nem utazhat.

³ Nekem mindegy. Nem utazhat.

⁴ Maga és a kislány mehetnek, de a fiú beteg. Nem mehet.

⁵ A következő hajóval mehetnek.

